

Drinkwater voor de Derde Wereld

Voordracht gehouden tijdens de VWN-vergadering op 12 juni 1979.

Inleiding

Herhaaldelijk komt de vraag op: wat kan er vanuit Nederland aan de drinkwaterproblematiek in ontwikkelingslanden worden gedaan? Een simpele vraag waarop het antwoord niet gemakkelijk te geven is. Enerzijds heeft Nederland een onschatbare ervaring op drinkwatergebied. Maar bij gebrek aan inzicht over wat in ontwikkelingslanden nodig is, kan deze ervaring niet zo maar voor die landen gemobiliseerd worden.

Anderzijds weet men in de ontwikkelings-

DRS. J. M. G. VAN DAMME
WHO International Reference
Centre for Community Water
Supply, Leidschendam

landen veelal niet wat geboden kan worden en kan men ook niet voldoende tot de kern van de eigen problematiek doordringen. Gevolg: er zit een gat tussen vraag en aanbod. Alleen door een dialoog kunnen oplossingen gevonden en toegepast worden. Het is geleidelijk aan wel duidelijk geworden, dat de situatie in ontwikkelingslanden zó anders is dan die in Nederland, dat de hier beschikbare pasklare oplossingen, dáár niet werken.

Het is niet de techniek op zichzelf, maar meer de algemene situatie in een bepaald dorp die bepalend is voor het succes van watervoorzieningsprogramma's. Tekort aan geld vormt in de ontwikkelingslanden meestal niet eens het hoofdprobleem. Wel bijv. het tekort aan middenkader, onvoldoende inzicht in mogelijke oplossingen en de aanwezigheid van goede basisplannen. Met een Nederlands initiatief tot het verzamelen van geld of het sturen van een deskundige alléén, zijn ontwikkelingslanden dus niet werkelijk gebaat. Wel met de bereidheid om door samenwerking oplossingen te vinden.

De VN Waterconferentie (1977) heeft aangegeven dat voor het oplossen van de watervoorzieningsproblematiek in vele ontwikkelingslanden, zowel in de nationale planning, als in de internationale samenwerking die daarop moet aansluiten, een gewijzigde aanpak nodig is. Het hierna volgende geeft daaromtrent enkele denkbeelden weer.

De situatie

De situatie in de ontwikkelingslanden vormt een schril contrast met de Nederlandse situatie; in Nederland is meer dan 99 % van de bevolking aangesloten op de

openbare watervoorziening; in de ontwikkelingslanden is dat cijfer van een geheel andere orde: door de schrijnende omstandigheden in rurale gebieden en in voorsteden van de grote steden is dit cijfer soms niet hoger dan 15 %. Zo'n 1½ miljard mensen — en dat zou nog wel eens een geflatteerd beeld kunnen zijn — beschikken niet over een behoorlijke watervoorziening. Enkele cijfers: de Conferentie inzake eerstelijns gezondheidszorg te Alma Ata (1978) heeft aangegeven dat 80 % van de ziekten in de wereld op één of andere wijze aan vervuild water zijn gerelateerd. In India wordt één van de vier ziekbedden in de ziekenhuizen bezet als gevolg van het drinken van besmet water.

De dagelijkse problematiek voor ontelbare vrouwen is dat zij vele kilometers moeten lopen om aan het dagelijkse water voor het gezin te kunnen komen. Dit resulteert o.m. in een onvoldoende opvoeding van kinderen, een onttrekking van deze vrouwen aan het arbeidsproces en een onmogelijkheid om aan eigen ontwikkeling voldoende aandacht te schenken. In de Sahel is de situatie vaak nog ernstiger: daar komt het voor dat dagen, weken, soms maanden, de putten droog zijn en dat water niet meer ter beschikking is.

Waarom actie

De voorgaande korte schets geeft een zeer algemeen beeld, waarom aan watervoorziening meer aandacht moet worden besteed dan thans wordt gedaan. Er zijn vele met elkaar samenhangende factoren in het geding, doch drie hoofdargumenten treden op de voorgrond. In de eerste plaats is een goede watervoorziening een onont-

beerlijk goed in het streven om de volksgezondheid van een land op een behoorlijk peil te brengen. In de tweede plaats heeft het ontbreken van een goede drinkwatervoorziening een remmende werking op de ontwikkeling van een dorp of van een land in het algemeen. In de derde plaats is het alleen al uit pure humanitaire overwegingen gerechtvaardigd, zelfs dwingend, om zich zeer veel moeite te getroosten om mensen over een behoorlijke hoeveelheid dagelijks water te laten beschikken.

Met betrekking tot het eerste punt, de relatie tussen de volksgezondheid en drinkwater, is al veel gezegd en geschreven. Op vier manieren kan water (of het gebrek ervan) ziekten veroorzaken: door het drinken van vuil water; door het tekort aan water voor lichamelijke hygiëne; door het baden in vervuild water; en — indirect — door oppervlaktewater dat een broedplaats kan zijn voor insecten die ziekten overbrengen. Gesteld moet worden dat een goede watervoorziening slechts een onderdeel van het geheel van maatregelen ter verbetering van de volksgezondheid kan zijn. Vele andere aspecten naast dat tekort aan water spelen mee, zoals de hygiëne van het voedsel, sanitaire voorzieningen, goede huisvesting. Kort gezegd: een goede watervoorziening is een noodzakelijke maar onvoldoende voorwaarde, doch anderzins ook een voldoende en noodzakelijke voorwaarde. Drie zaken zullen in ieder geval moeten samengaan, wil de voorziening van water enig gezondheidseffect hebben.

Ten eerste de watervoorziening zelf. Ten tweede: verwijdering van vuil, vooral de menselijke afvalstoffen. Ten derde: gezondheidsvoorlichting en opvoeding (het is

'Onveilig water'.

Het water voor de dag.

immers zinloos om met een vuile pan schoon water te gaan halen). Met betrekking tot de sociaal economische ontwikkeling in het algemeen kan allereerst gesteld worden dat de totstandbrenging van een goede watervoorziening positief inwerkt op de arbeidsproductiviteit, omdat mensen gezonder worden en daarmee meer ter beschikking komen om aan het arbeidsproces deel te nemen. Voorts wordt het menselijk milieu positief beïnvloed, o.a. door de inrichting van de menselijke nederzettingen. Door betere (kleinschalige) irrigatie kan de landbouw er de positieve gevolgen van ondervinden en ook voor de ontwikkeling van industrie is veelal een drinkwatervoorziening noodzakelijk. Een planologisch aspect: dorpen zullen zich bij voorkeur ontplooiën waar een watervoorziening aanwezig is. Daarbij kan de watervoorziening de ingang vormen tot een juiste organisatie van de dorpsontwikkeling. Al deze zaken mogen dan voor ons waarheid bevatten, zij zullen toch ook de mensen die het betreft moeten gaan aanspreken. Dat vergt een proces dat niet in weken of maanden telt, maar dat jaren nodig heeft om een veranderde situatie teweeg te brengen. Dit verlegt de nadruk van de technische problematiek van de watervoorziening naar de problematiek van inspraak en medezeggenschap, met het 'buzzword' van iedere internationale meeting: de 'community participation'.

Internationale aandacht

Het is tegen de achtergrond van het voorgaande interessant om kennis te nemen van de wijze waarop de internationale belangstelling voor de drinkwatervoorziening geleidelijk aan is ontstaan en is gegroeid.

Al sinds 1948 behartigt de Wereldgezondheidsorganisatie als het daarvoor aangewezen internationale orgaan van de VN op mondiaal niveau de problematiek van de watervoorziening.

Werkelijke aandacht ontstond aan het eind van de zestiger jaren toen een reeks van expert-meetings aan het licht bracht dat een tekort aan watervoorzieningen wel eens ernstiger implicaties zou kunnen hebben dan aanvankelijk werd gedacht. In die tijd werd het International Reference Centre for Community Water Supply opgericht. Geleidelijk aan ontstond er ook belangstelling van donorlanden welke voor een deel ook werd gevoed door de successen

Veilig en voldoende.

van de zgn. Punte del Este Conferentie in Latijns Amerika in 1961. De regeringen van de landen in die regio kwamen als doelstelling overeen om in de periode 1961-1970 70 % van de inwoners in de steden, en 50 % van de rurale bevolking van water te voorzien. Deze afspraak heeft inderdaad geleid tot activiteiten die in grote successen resulteerden.

Het was evenwel duidelijk dat de problematiek in andere delen van de wereld veel te wensen overliet. In 1972 riep de Milieuconferentie te Stockholm opnieuw en nog indringender op, om aan de watervoorzingsproblematiek nu werkelijk aandacht te besteden. De Habitat Conferentie in 1976 kwam voor het eerst met een aanbeveling voor internationale actie en stelde als doelstelling voor: veilig water voor iedereen in 1990.

Al deze activiteiten hebben ertoe geleid dat in de serie van grote conferenties van de VN die tot op heden zijn gehouden, ook een conferentie over water werd georganiseerd: de VN Waterconferentie, voorbereid door de Economische en Sociale Raad, en gehouden in 1977 te Mar del Plata (Argentinië). Daar ontstond als één van de meest wezenlijke afspraken van de conferentie, de International Drinking Water Supply and Sanitation Decade, (1981-1990).

Voorbereidingen voor de decade

Gaandeweg begint er tekening te komen in de voorbereidingen voor deze drinkwaterdecade. Een eerste stap is de totstandkoming van een nauwe relatie tussen het VN Ontwikkelingsprogramma (UNDP), de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), en daarnaast ook met de Wereldbank, het VN Kinderfonds (UNICEF) en het VN Secretariaat. Deze vijf organisaties werken gezamenlijk met de Internationale Arbeidsorganisatie en de Voedsel- en Landbouworganisatie in een zgn. Steering Group samen. Deze groep heeft inmiddels relaties aangeknoopt met een aantal donorlanden en regionale banken. Landen als de Duitse Bondsrepubliek, Canada, Engeland, Nederland, de Verenigde Staten en Zweden, hebben inmiddels van hun interesse blijk gegeven. Ook de EEG en enkele regionale banken zijn bereid om in een samenwerkingsprogramma deel te nemen. Om e.e.a. een praktische betekenis te geven, zijn thans missies van WHO, Wereldbank, UNDP, en andere samenwerkende organisaties doende om in de ontwikkelingslanden die daarvoor belangstelling hebben de problemen en de mogelijke oplossingen gezamenlijk te inventariseren en plannen te ontwikkelen om tot actieprogramma's te komen.

Voor de nationale regeringen is daarbij van groot belang dat doelstellingen worden geformuleerd, normen worden vastgelegd, coördinatie met andere sectoren wordt bewerkstelligd, opleidingsprogramma's worden opgezet om aan het benodigde personeel te komen, lange-termijn plannen worden gemaakt, de bevolkingen worden gemobiliseerd en programma's ontwikkeld op het gebied van gezondheidsvoorlichting en opvoeding. Nationale centra en instituten dienen daarbij ten behoeve van de uitvoerende instanties belangrijke bijdragen te leveren. Het is vooral met betrekking tot de meer algemene problematiek die aan de specifieke, technisch georiënteerde watervoorzieningsproblematiek ten grondslag ligt, waar bijdragen essentieel zijn. Deze betreffen onder andere de eerder genoemde participatie door de bevolking, de organisatorische vormgeving in dorpen en op het platteland, de uitwisseling van ervaring tussen landen en dorpen onderling, het ontwikkelen van de juiste ontwerpen die aangepast zijn aan de situatie in de ontwikkelingslanden en het trainen van het hiervoor benodigde personeel.

Internationale samenwerking

De Waterconferentie heeft onder meer uitgesproken dat, zonder initiatief van de landen zelf geen enkel programma tot ontwikkeling en tot succes kan worden gebracht. Internationale activiteiten zullen daarop moeten inspelen d.m.v. het stimuleren van nationale programma's, en overdracht van kennis en technologie. Er zijn daarbij in enkele van de tot dusver gehanteerde uitgangspunten wijzigingen nodig. In het hiernavolgende worden deze samengevat in zes tegenstellingen, waarin in de toekomst accentverschuivingen nodig zullen zijn.

De eerste tegenstelling is die tussen aandacht voor de lange termijn, tegenover aandacht voor de korte termijn. Hoezeer men ook, als men de ellende in de sloppen van Calcutta ziet, de neiging krijgt om ogenblikkelijk hulp te gaan verlenen en hoezeer ook de wil opkomt om daadwerkelijk mensen direct te helpen als men de dorst en armoede in de Sahel waarneemt (en hoezeer dat ook allemaal moet gebeuren), met activiteiten voor de korte termijn alléén is geen ontwikkelingsland gediend. Als in Ethiopië een perfecte grondwatervoorziening met veilig water niet wordt gebruikt, omdat de lokale bevolking vanwege traditionele motieven haar water tapt uit een uit regenwater ontstane poel in het midden van het dorp, waar ook de kinderen spelen, de koeien hun behoeften doen en de mensen hun afval wegwerpen, zal men begrijpen

Wind en zon: alternatieve energie voor grondwateronttrekking.

dat het watervoorzieningsproject ter plaatse door een gebrek aan de op lange termijn georiënteerde voorlichtingsprogramma's, in feite zijn doel gemist heeft.

Een tweede tegenstelling is die van de structurele ontwikkeling enerzijds, en de aanleg van watervoorziening anderzijds. Een voorbeeld: het is goed als de dorpen van water worden voorzien, doch het is niet goed als wordt vergeten dat onderhoud nodig is en dat daarvoor een organisatie en mensen nodig zijn om de watervoorziening in stand te houden.

Een ander voorbeeld: het is goed als elke dorpeling over water uit de openbare voorziening kan beschikken, maar het is niet goed als wettelijke regelingen ontbreken om een bescherming van have en goed van deze dorpingen veilig te stellen. Een derde voorbeeld: het is soms beter een locale, kleine handpompenfabriek op te zetten die misschien met zeer weinig rendement draait, dan duizenden ogenschijnlijk perfecte handpompen van buitenlandse makelij te installeren.

Een derde tegenstelling is die van de geïntegreerde aanpak tegenover de sectoriële aanpak. Als de watervoorziening enig effect op de gezondheidssituatie moet hebben, dan is integratie met afvalwatervoorziening nodig. In India bijv. is momenteel een

demonstratieproject in ontwikkeling waarbij de dorpingen van een bepaald dorp pas de watervoorziening tot stand gebracht krijgen als zij allen ervoor zorgen dat latrines bij hun eigen huizen worden aangebracht, met door de regering geleverd gereedschap en benodigde materialen. Het zal duidelijk zijn dat in de voorsteden van de grote steden watervoorziening alléén de problematiek niet wezenlijk oplost. Ook het ophalen van vuil, de mogelijkheid om het menselijk afval te verwijderen en de ontwikkeling van het besef wat gezondheid eigenlijk is, zullen met elkaar hand in hand moeten gaan.

Ten vierde staat de participatie door de bevolking tegenover de regeringsverantwoordelijkheid. In de Philippijnen vindt men vele dorpen, waar de gehele verantwoordelijkheid voor de watervoorziening bij de bewoners van het dorp zelf ligt. De verschillende families dragen bij toerbeurt de verantwoordelijkheid voor het onderhoud. Als zij zich aan deze plicht onttrekken, komt voor hen geen water uit de openbare voorziening meer ter beschikking. De regering verleent assistentie waar nodig.

In Peru zijn coöperaties opgericht waarbij de leden van de coöperatie in ruil voor hun gebruik van de watervoorziening een zeker bedrag in de door een bestuur centraal beheerde kas storten. Dit maakt het mogelijk om een onderhoudsmonteur in dienst te houden, die ervoor zorgt dat de watervoorziening ook goed wordt onderhouden. Helaas is in het verleden in vele watervoorzieningsprojecten van buitenaf beslist over het in de dorpen aanbrengen van watervoorzieningen, en is niet gekozen voor een systeem waarbij de bevolking (met name de vrouwen) voor de keuze zelf verantwoordelijk zouden zijn, of zelfs ook maar enige inspraak hadden in de ontwikkeling van deze voorzieningen.

Als vijfde tegenstelling valt te noemen: de beproefde aanpak tegenover het op basis van vallen-en-opstaan ontwikkelen van de faciliteiten. Het moet niet nodig zijn dat handpompen na een enkel jaar in een dorp te hebben gefunctioneerd, niet meer hun diensten kunnen verrichten. Het moet mogelijk zijn dat pompen zodanig worden getest dat zij beter aangepast zijn aan de situatie van het desbetreffende dorp. Er zijn in Latijns Amerika vele ervaringen opgedaan, waarbij de technieken zijn aangepast aan de situaties op het platteland. Het moet mogelijk zijn om deze beproefde ervaringen over te brengen naar die gebieden van de wereld waar soortgelijke situaties bestaan.

Een laatste tegenstelling: de internationale

Mededelingen

samenwerking tegenover de geïsoleerde aanpak. Het behoeft geen betoog, dat self-reliance (verzelfstandiging) niet betekent dat problemen in isolatie moeten worden opgelost. Het zal duidelijk zijn dat efficiency door de samenwerking en effectiviteit door de keuze van systemen die elders succesvol zijn toegepast, de problemen sneller doen oplossen. Als daarnaast ook aan de structurele aspecten voldoende aandacht wordt gegeven, zal verzelfstandiging sneller bereikt kunnen worden.

Een laatste woord voor hen, die denken dat de watervoorzieningsproblematiek niet zo groot is dat onmiddellijk actie nodig zou zijn. Misschien dat het feit, dat op dit moment per dag meer mensen worden geboren dan dat er van water worden voorzien, deze mening kan doen wijzigen. En ook nog een opmerking voor hen die denken dat de watervoorzieningsproblematiek met technologische oplossingen alléén kan worden opgelost. IBM heeft daarvoor een passende uitpraak: 'Hardware rots, software remains'.

Proef in Overijssel met verwijderen van olie uit oude tanks

Hardenberg gaat in Overijssel dienen als proefgemeente voor een actie om olie uit niet meer in gebruik zijnde tanks te verwijderen. De opzet van de proef is om na te gaan in hoeverre olieresten een bedreiging vormen voor het milieu. Aan een groot-scheepse actie zoals de provincie Utrecht die onlangs heeft gehouden heeft Overijssel nog geen behoefte. 'Wij willen eerst weten welke ervaringen worden opgedaan in één gemeente. Zijn die verontrustend dan kunnen we alsnog overgaan tot uitbreiding van de actie', zo liet een woordvoerder van de provincie desgevraagd weten (ANP).

Nederlandse Vereniging voor Afvalwaterbehandeling en Waterkwaliteitsbeheer

NVA-Symposium Afvalwater energieverbruik

NVA-Programmagroep III organiseert op vrijdag 22 februari 1980 in Arnhem een symposium over het onderwerp 'Afvalwater-zuivering en energiegebruik'. Nadere mededelingen worden te zijner tijd aan de leden verzonden.

Keuringsinstituut voor Waterleidingartikelen KIWA NV

KIWA-directeur ir. G. Wijnstra volgend jaar november met pensioen

Ir. Th. G. Martijn als zijn opvolger benoemd De directeur van het KIWA, ir. G. Wijnstra, zal op 1 november 1980 wegens het bereiken van de pensioengerechte leeftijd zijn functie neerleggen.

Op voorstel van commissarissen hebben de aandeelhouders van het KIWA op 20 december jl. tot zijn opvolger benoemd ir. Th. G. Martijn (39) die sinds 1972 als adjunct-directeur aan het KIWA is verbonden. De heer Martijn is in 1964 als civiel-ingenieur afgestudeerd aan de TH Delft en heeft vervolgens ruim 8 jaar gewerkt bij het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, voordat hij bij het KIWA kwam.

Vereniging van Exploitanten van Waterleidingbedrijven in Nederland

Vergaderingen

15 januari 1980, 14.00 uur:
Raad van Advies voor H₂O, VEWIN
17 januari 1980, 10.15 uur:
College van Bedrijfsdirecteuren, VEWIN
18 januari 1980, 10.15 uur:
Orgaan van Overleg Inspectie Volksgezondheid VEWIN, VEWIN
24 januari 1980, 10.30 uur:
Dagelijks Bestuur, VEWIN
24 januari 1980, 14.00 uur:
Bestuur, VEWIN
29 januari 1980, 10.30 uur:
Raad van Advies Energie + Water, Misset Doetinchem
30 januari 1980, 10.30 uur:
College van Bedrijfsjuristen, WMG Velp
31 januari 1980, 10.15 uur:
CEW, KIWA
1 februari 1980, 10.10 uur:
CLW, Midden Nederland, Utrecht

Regencijfers

	Neerslag in mm tijdvak 31 okt. t/m 13 nov. '79
Valkenburg (ZH)	83,2
Den Helder (De Kooy)	92,7
Schiphol	101,2
De Bilt	72,9
Leeuwarden	83,4
Groningen	78,8
Twente (vliegveld)	47,3
Vlissingen	76,1
Gilze Rijen	81,5
Eindhoven	69,3
Maastricht	55,3

Bron: KNMI.

Aanleg van buisleidingen voor gas en water; zinkers en kabels

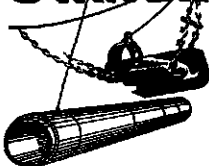
Alle voorkomende waterbouwkundige werken

B.V. DE TOEVOER

MEPPEL - Galgenkampsweg 6
Tel. (05220) 5 25 58 - 5 26 83
LELYSTAD - Nikkelstraat 19
Tel. (03200) 2 76 58

**B.V. AANNEMINGSBEDRIJF
SVANBAARSEN & ZONEN**

**LEIDINGWERKEN
ZINKERS
DOORPERSINGEN**

verhuur van aannemersmaterieel

HALFWEG - TELEFOON (02907) 3751